

Η συνάρτηση περιφέρειας και εθνικού κράτους στην κοινοτική Ευρώπη

Παναγιώτης Γρηγορίου, Νομικός, Διδάκτωρ Διεθνούς Δικαίου, Ερευνητής στο Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών
Πηγή: "Επίκεντρα", τεύχος 3, 1997

I. Η κοινοτική αντίληψη για την περιφέρεια

Η περιφερειακή κοινοτική πολιτική δεν μνημονευόταν σε καμία διάταξη του αρχικού κειμένου της ιδρυτικής συνθήκης της Ρώμης. Μόνον ο πρόλογος προέβλεπε την ενίσχυση της ενότητας των οικονομιών των κρατών-μελών, αποβλέποντας όμως στην αρμονική ανάπτυξη και στη μείωση των οικονομικών και κοινωνικών διαφορών που διαπιστώνονται κατά τη σύγκριση των κοινοτικών περιφερειών.

Ο ρόλος της κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής πρέπει να ενισχυθεί. Η ενίσχυση αυτή είναι δυνατή μέσω των δυνατοτήτων που μπορούν να δοθούν στα διάφορα νομικά μέσα να διαμορφώσουν ανάλογα πολιτική βούληση για περισσότερο φιλόδοξες δράσεις με σκοπό την ανάπτυξη της περιφέρειας. Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει πλέον ότι η κοινωνική και οικονομική συνοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στηρίζεται σημαντικά στην ανάπτυξη της περιφερειακής της διάστασης.

Οι θεσμικές μεταρρυθμίσεις των διαρθρωτικών ταμείων (Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο) πρέπει να είναι αποφασιστικές έτσι ώστε να διασφαλίζουν τη σύμπραξη αυτών των μέσων. Περιφερειακή ανάπτυξη δεν πρέπει να σημαίνει μόνο χρηματοδοτικές δράσεις. Η νομική διαχείριση των σχετικών υποθέσεων πρέπει να διακρίνεται σαφώς από την κεντρική διοίκηση των κρατών μελών. Στο σημείο αυτό, όμως, πρέπει να επισημανθεί ότι το κράτος παραμένει ο κύριος και προνομιακός εταίρος του κοινοτικού συστήματος.

Η αρχή της σύμπραξης στα διάφορα επίπεδα άσκησης της εξουσίας φαίνεται ότι αποτελεί πλέον έναν εγγυητικό μηχανισμό για τη συμμετοχή των περιφερειακών ή των τοπικών αρχών στη διαμόρφωση της διαρθρωτικής πολιτικής. Πάντως, η ενεργοποίηση της παραπάνω αρχής εξαρτάται άμεσα από τις δυνατότητες εφαρμογής που εισηγούνται οι κεντρικές διοικήσεις των κρατών μελών. Συνέπεια αυτής της εξέλιξης είναι η μείωση της πραγματικής σημασίας της αρχής της σύμπραξης^[1].

Η οικονομική ανάπτυξη ενός χώρου, όπως είναι αυτός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας/Ένωσης, αποτελεί τη συνισταμένη δύο λογικών:

- α. μιας κάθετης λογικής χαρακτηριζόμενης ως ταμειακής, που δημιουργεί ειδικές ταμειακές πολιτικές και θεωρείται ως συγκεντρωτική και τεχνοκρατική με έντονο μακροοικονομικό προσανατολισμό
- β. μιας οριζόντιας λογικής, όπου κυριαρχεί έντονα ο χώρος, ενώ παρουσιάζει έναν προσανατολισμό σφαιρικό και αποκεντρωμένο, αφού οι αναπτυξιακές διαδικασίες δεν είναι εξειδικευμένες^[2].

Οι ιδρυτικές συνθήκες των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι κοινοτικοί εταίροι συμφώνησαν σ' έναν περιορισμένο αριθμό στόχων και κανόνων εγκαθιδρύοντας για το λόγο αυτό ένα κοινό θεσμικό πλαίσιο. Το πλαίσιο αυτό είναι ασυνήθιστο για τα δεδομένα της κλασικής οργάνωσης της διεθνούς κοινότητας. Η ιδιαιτερότητα αυτή οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι οι κοινοτικοί θεσμοί προικοδοτήθηκαν με σημαντικές υπερεθνικές εξουσίες ικανές να τους επιτρέψουν την υλοποίηση των στόχων του κοινοτικού συστήματος. Μέσα σ' αυτό το κλίμα, τα κράτη εμφανίζουν ως παράγοντες δρώντες μονολιθικά και απομονωτικά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η διαμόρφωση της ευρωπαϊκής πολιτικής στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων.

Από την άλλη πλευρά, οι σχέσεις μεταξύ Ευρωπαϊκής Κοινότητας και αποκεντρωμένων δομών άσκησης εξουσίας στο πλαίσιο των κρατών-μελών χαρακτηρίστηκαν από μια συμβατότητα ή μη-συμβατότητα προς τους κοινοτικούς κανόνες, από υποχρεώσεις χωρίς αντίστοιχα δικαιώματα και από τον αποκλειστικό ρόλο θεματοφύλακα που αναγνωρίστηκε στις εθνικές κυβερνήσεις.

Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση εισάγει, πάντως, ορισμένους συνταγματικούς (διαρθρωτικούς) νεωτερισμούς. Η δημιουργία της Επιτροπής Περιφερειών προκαλεί τη γένεση ενός περιφερειακού και τοπικού συστήματος άσκησης εξουσίας χαρακτηριζόμενου ως υπερβολικά ετερογενούς. Κατά τη δεκαετία του '80 παρατηρείται μια προσπάθεια αποκέντρωσης που καταβάλλουν τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Οι αποκεντρωτικές διαδικασίες είναι ιδιαίτερα σημαντικές στην Πορτογαλία, την Ισπανία και στο Βέλγιο (λόγω των διατάξεων που συμπεριελήφθησαν στα αναθεωρημένα συντάγματα αυτών των χωρών), αλλά και στη Γαλλία (υιοθέτηση νόμου Defairre που μετέτρεπε τις περιφέρειες σε οντότητες τοπικής αυτοδιοίκησης με νομική προσωπικότητα και ίδιους θεσμούς).

Οι σχέσεις μεταξύ κεντρικής και περιφερειακής διοίκησης στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας επηρεάστηκαν τελευταία από την κρίση που γνώρισε ο θεσμός του κράτους-πρόνοιας, αλλά και από τις βαθιές αλλαγές που σημειώθηκαν στο κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον των κοινοτικών εταίρων. Οι παραπάνω σχέσεις διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες. Στις σχέσεις που διαμορφώνονται μεταξύ εθνικών κυβερνήσεων και περιφερειακών αρχών χωρίς όμως να ενδέχονται καμία μεταβολή. Στις σχέσεις που πιθανόν μπορούν να αναπροσαρμοσθούν ανάλογα με το ισχύον πολιτικό και διοικητικό σύστημα του κάθε κράτους-μέλους. Και τέλος, στις σχέσεις που επιβάλλουν ένα βαθύ και σφαιρικό επαναπροσδιορισμό του τοπικού και διακυβερνητικού πολιτικού μηχανισμού.

Η εκλογή της περιφερειοποίησης από το κοινοτικό σύστημα μπορεί να επιταχύνει τις διαδικασίες ομοσπονδιοποίησης, και καλύτερα της οιονεί ομοσπονδιοποίησης, σε καμία όμως περίπτωση δεν μπορεί να συνδεθεί με την ενίσχυση τάσεων άσκησης του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης που ταυτίζονται με το αίτημα της ανεξαρτητοποίησης. Οποιοδήποτε ιδιαίτερο χαρακτηριστικό και αν λειτουργεί στο πλαίσιο μιας κοινοτικής περιφέρειας, που θα μπορούσε να διαμορφώσει τέτοιες τάσεις, κρίνεται ως απορριπτέο. Η κοινοτική λογική τάσσεται υπέρ της πολυεθνικότητας και της μη δυνατότητας παροχής δικαιωμάτων άσκησης βίας, ιδιαίτερα σε συνάρτηση με γεωπολιτικές εξελίξεις και αλλαγή συνόρων[4].

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχει συχνά χαρακτηριστεί ως υπερ-εθνικός διεθνής Οργανισμός λόγω της μη -ολικής- εφαρμοστικότητας των γενικών αρχών που διέπουν τη λειτουργία των διεθνών οργανισμών. Ο υπερ-εθνικός χαρακτήρας της Κοινότητας δημιουργεί κοινές εξουσίες οφειλόμενες στη μεταφορά κρατικών εξουσιών προς μία κοινή ευρωπαϊκή αρχή. Η «ομοσπονδιακή» φύση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας έχει αποτελέσει επίσης αντικείμενο συζητήσεων συνδεδεμένων με την κατανομή εξουσιών μεταξύ κρατών-μελών και κοινοτικών θεσμών. Οι σχετικές εξουσίες δεν έχουν ένα σαφώς προσδιορισμένο ουσιαστικό χαρακτήρα. Αποδίδουν στα κοινοτικά όργανα μια ελευθερία δραστηριοτήτων και ένα θεσμικό δυναμισμό. Η Ομοσπονδία θεωρείται ως κατάληξη μιας λειτουργικής διαδικασίας που εκτυλίχθηκε πάντοτε μέσω θεσμών ή κανόνων στο πλαίσιο αυτής της προοπτικής. Στο διαρθρωτικό αυτό θεσμικό πλέγμα ασκήθηκε έντονη κριτική κυρίως για τις αδυναμίες που παρουσιάζει σε λειτουργικό επίπεδο. Κύριος λόγος είναι η καθολική αδυναμία υποκατάστασης των κρατικών έννομων τάξεων από την κοινοτική έννομη τάξη και διαμόρφωσης ενός πεδίου σχέσεων μεταξύ των κοινοτικών οργάνων και εκείνων που εκπροσωπούν ένα ομοσπονδιακό μηχανισμό ασκώντας τη νομοθετική και εκτελεστική εξουσία κατ' άμεσο τρόπο ως προς τους ιδιώτες.

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα στερείται πάντως της δυνατότητας άσκησης αναγκαστικού χαρακτήρα εξουσιών απέναντι στην εκτελεστική εξουσία των κρατών-μελών. Η ομοσπονδιακή δομή επιβάλλει, λόγω της φύσης της, μια σαφή μορφή σχέσεων μεταξύ των ομόσπονδων μελών. Κατά συνέπεια, ένας Οργανισμός ή είναι ή δεν είναι ομοσπονδιακού χαρακτήρα. Οποιαδήποτε ενδιάμεση λύση κρίνεται εξ αρχής ως απαράδεκτη[5].

Ένας σκοπός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σήμερα είναι ο προσδιορισμός των δικαιωμάτων των Ευρωπαίων πολιτών μέσω της πραγματοποίησης της Πολιτικής Ένωσης των κρατών-μελών. Η προστασία αυτών των δικαιωμάτων αποτελεί κεντρικό μέλημα των κοινοτικών θεσμών σε όλες τις οικονομικές, κοινωνικές αλλά και τεχνολογικές διαδικασίες.

Οι Γερμανοί και οι Γάλλοι δεν συμφωνούν στη δομή μιας μελλοντικής «ευρωπαϊκής ομοσπονδίας». Οι Γερμανοί είναι υπέρ της Ευρώπης των περιφερειών, ενώ οι Γάλλοι παραμένουν πιστοί στην παραδοσιακή θέση περί της Ευρώπης των Εθνών.

Όπως διαφαίνεται στα κείμενα της Τελικής Διακήρυξης της Διάσκεψης των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και του Ψηφίσματός της (13.4.1984) για το ρόλο των περιφερειών στην οικοδόμηση της δημοκρατικής Ευρώπης, η αυτόνομη δυνατότητα παρέμβασης των κοινοτικών περιφερειών και η δημιουργία μιας Ευρώπης πολιτικά ενωμένης συνθέτουν δύο συμπληρωματικές και συγκλίνουσες όψεις της ίδιας εξελικτικής πολιτικής πορείας, που είναι ταυτόχρονα απαραίτητες για την εκπλήρωση του κοινοτικού μελήματος περί ολοκλήρωσης.

II. Η υπό αίρεση αμφισβήτηση του εθνικού κράτους στον ευρωπαϊκό χώρο

Το κράτος παρήγαγε το έθνος κατά την έξοδό του από τη φεουδαρχία, σε μια δηλαδή περίοδο όπου το έθνος δεν ήταν ενωμένο παρά μόνο σε επίπεδο κάποιων συμβολικών εκπροσωπήσεων. Το κράτος επωμίσθηκε την ευθύνη μιας κεντρικής λειτουργικής εκπροσώπησης συμφερόντων, που όμως οι κοινωνικές δομές δεν επέτρεψαν να εκδηλωθεί λόγω της δυναμικής αντίστασης κάποιων γλωσσικών, εδαφικών και κοινωνικών περιφερειών. Ο κρατισμός απέφερε αναγκαστικά την αποδιάρθρωση των ιδιαιτεροτήτων. Το κράτος επιθυμούσε το μονοπώλιο της άσκησης αντιπροσωπευτικών εξουσιών σε εθνικό επίπεδο και με τις ιδιόμορφες εθνοτικές και κοινωνικές ομάδες. Με τη Γαλλική Επανάσταση και τη δημοκρατία που ακολούθησε η οικουμενική έννοια του κράτους φαίνεται να εναρμονίζεται με μια σειρά ιδιαίτερων αρχών λειτουργίας του.

Επί έναν αιώνα, το κράτος επιχείρησε να θεμελιώσει μια τακτική εξαρτημένη σχέσης αυστηρής, δυναμικής, αλλά όχι καθολικής, μεταξύ δικαιωμάτων εθνικότητας και κοινωνικών ατομικών δικαιωμάτων -ή και συλλογικών- με σκοπό τη μετεξέλιξη του σε κοινωνικό εθνικό κράτος.

Η πολιτική της αφομοίωσης που εφαρμόσθηκε από τις εθνικές πλειοψηφίες σε βάρος των μειοψηφιών επιχειρείται να θεμελιωθεί στις κλασικές αρχές της δημοκρατίας, της πλειοψηφίας και της ισότητας μέσα από υπεραπλουστευμένη επιχειρηματολογία[6].

Στον ευρωπαϊκό χώρο, η ανθρώπινη κοινωνία οργανώθηκε πάνω στην πολιτική βάση της σχέσεως που δημιουργήθηκε μεταξύ του αντικειμενικού γνωρίσματος του κράτους (έδαφος, λαός, εξουσία) με το υποκειμενικό γνώρισμα του έθνους, που προσδιορίζεται από κοινά άυλα γνωρίσματα (γλώσσα, θρησκεία, πολιτισμός).

Για την εθνική ομοιομορφία του σύγχρονου ευρωπαϊκού κράτους υιοθετήθηκαν δυστυχώς οδυνηρές μέθοδοι. Η εξίσωση του εδάφους με τις ασκούσες των εξουσιών αρχές αφορούσε σε εθνικά ομοιογενείς πληθυσμούς και προκάλεσε συνταρακτικές μεταβολές γεωπολιτικού χαρακτήρα στην ευρωπαϊκή ήπειρο.

Η σταθερότητα του ευρωπαϊκού εθνικού κράτους γνώρισε ισχυρή αμφισβήτηση μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι συγκεντρωτικές τάσεις για την άσκηση της εξουσίας αλλά και το μονοπώλιο των δυνατοτήτων λήψης αποφάσεων από εθνικά όργανα υποχωρούν σημαντικά μπροστά στις νέες ανάγκες οικονομικής αποτελεσματικότητας και μεγιστοποίησης των υλικών ωφελειών.

Η συσπείρωση κρατών με σκοπό την επίτευξη οικονομικών στόχων χαρακτηρίζεται και από κρίσιμες παραχωρήσεις εθνικής κυριαρχίας, που μεταβάλλουν σημαντικά την εικόνα του εθνικού κράτους και προβάλλουν τα διαφορετικά στοιχεία πάνω στα οποία αποφασίζει να

στηρίζει την πολιτική της σύνθεση η ευρωπαϊκή κοινωνία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτών των νέων εκλογών είναι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα/Ένωση[7].

Στις κανονιστικές προσαρμογές που πηγάζουν από τις απαιτήσεις της νέας Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής ως κοινός παρονομαστής λειτουργεί η ανάγκη να παραμείνει ακέραιο το ευρωπαϊκό κράτος με διευρυμένο όμως το θεσμικό πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η γεωπολιτική μη συνοχή που παρατηρείται στην Ευρώπη λόγω κυρίως των εθνικιστικών τάσεων συνδέεται άμεσα με τις αδυναμίες που παρουσιάζουν σε ενοποιητικές διαδικασίες της τουλάχιστον σε πολιτικό επίπεδο. Οι περιπέτειες αυτές μπορούν να αποφευχθούν υπό την προϋπόθεση ότι θα προταθεί μια διαφορετική διατεταγμένη πολιτική δομή, ενώ θα αναφανεί και ένας άλλος εγγυητικός θεσμικός μηχανισμός ικανός να συντονίζει και να ελέγχει συνολικά τις εξελίξεις.

Η συχνά άνηση μεταχείριση των πολιτών (υπηκόων) από το διοικητικό μηχανισμό των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας δεν συμβιβάζεται με τις δημοκρατικές διαδικασίες της ευρωπαϊκής οικοδόμησης. Τα θέματα των μειονοτήτων θεωρούνται ως η πλέον ορατή αλλά ταυτόχρονα και η πλέον ανησυχητική όψη του γενικότερου προβλήματος της πολυμορφίας και της πολυφωνικής έκφρασης στην Ευρώπη.

Οι μειονότητες αντιδρούν πλέον κατά των κινδύνων που απειλούν την ύπαρξη και την ταυτότητά τους, αρνούμενες να ενταχθούν στα περιοριστικά κοινωνικά πλαίσια που προτείνονται από το εθνικό κράτος.

Η εξέλιξη των υπερεθνικών οργανισμών (Ευρωπαϊκή Κοινότητα) σημαίνει και την αρχή του τέλους του εθνικού κράτους. Ταυτόχρονα ενισχύεται η πολιτιστική και πνευματική συνείδηση μιας ειδικής ταυτότητας που λειτουργεί διακριτικά για τον προσδιορισμό μιας εθνοτικής ομάδας απέναντι σ' ένα ευρύτερο σύνολο.

Η διαμόρφωση των εθνών, που συναντώνται στο εσωτερικό των κοινοτικών ορίων, δεν είναι πάντοτε το αποτέλεσμα της έκφρασης του αυθόρμητου λαϊκού αισθήματος. Συνήθως αναζητούν την πηγή γένεσής τους σε μίξεις αλλογενών πληθυσμών που επιβλήθηκαν βίαια από την κεντρική εξουσία.

Αν και οι προτιμηθείσες κατά το παρελθόν πολύμορφες αντιδημοκρατικές διαδικασίες δεν αποτελούν σύνηθες σημείο αναφοράς της επιβολής της πλειοψηφίας των πολιτών των παραπάνω κρατών, εν τούτοις υπάρχουν ιστορικές κοινότητες με σαφώς προσδιορισμένη εθνική ταυτότητα, που εξακολουθούν να διεκδικούν τα απορρέοντα από αυτή την ταυτότητα ζωτικά δικαιώματά τους και που συχνά έχουν στραφεί προς τη θεμελίωση της αυτόνομης ύπαρξής τους.

Η σημερινή διαχειριστική κρίση που διέρχεται το εθνικό κράτος της κοινοτικής Ευρώπης δεν του επιτρέπει να επωμισθεί τις λειτουργίες ολοκλήρωσής του. Επιπλέον, παρατηρούνται στην ανάπτυξη μιας κοινωνικής α-νομίας (διαίτερα στις μεγάλες αστικές περιοχές), κρίση της πολιτικής εκπροσώπησης και εθνικιστικές εξάρσεις.

Η επιφυλακτική λοιπόν στάση των διοικητικών δομών των κοινοτικών εταίρων επιφορτίζει τον κοινοτικό μηχανισμό με την υποχρέωση απόκτησης πειστικού λόγου που θα θεμελιώνεται στην άμεση σχέση της ενεργούς προστασίας των εθνικών και/ή γλωσσικών μειονοτήτων με την προοπτική της ολοκλήρωσης της Ευρώπης των πολιτών.

Στην κοινοτική Ευρώπη, η θεραπεία της κρίσης της κρατικής διαχείρισης των κοινωνικών θεμάτων είναι δυνατή μέσω δύο αγωγών. Η μια αγωγή προτείνει την αποκέντρωση και διάχυση του κρατικού μηχανισμού με κύριο στόχο την ενδυνάμωση των «κρατικών περιφερειών» -σε περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο- που έχουν κριθεί ως ικανές να ασκούν παρεμβατικό ρόλο σε κοινωνικό επίπεδο.

Η δεύτερη θεραπευτική αγωγή έχει ως βασικό στοιχείο της την «αποδέσμευση» του κράτους από ορισμένες διαχειριστικές υποχρεώσεις για κοινωνικά θέματα και μεταβίβαση αυτών σε ιδιωτικούς φορείς (συνεταιριστικούς μηχανισμούς), που αντιπροσωπεύουν «νέα κοινωνικά κινήματα» και «εναλλακτικές πρακτικές», θεσμοποιημένους στο πλαίσιο ανάπτυξης συμβατικών σχέσεων με το κράτος. Η μη συνειδητοποίηση της πολιτικής αδράνειας της Ευρώπης είναι προϊόν της απόλυτης κυριαρχίας της δομής του εθνικού κράτους. Βέβαια η αδυναμία αυτή δεν λειτουργεί αποτρεπτικά όσον αφορά στην ευθύνη του παραπάνω οργανισμού να λειτουργήσει υποδειγματικά στην κατεύθυνση ενός πολυκεντρικού συστήματος λήψης αποφάσεων. Αντίθετα, μια τέτοια αδυναμία ενισχύει την πραγματοποίηση της ιδέας μιας συνομοσπονδίας, που επιβάλλεται σε κάθε ιστορική και πολιτική στιγμή, οπότε η ύπαρξη εθνοτικών μειονοτήτων, η επιβολή περιορισμών στις εθνοτικές ομάδες και η χειραγώγηση των λαών καθιστούν δύσκολες τις ενοποιητικές διαδικασίες.

Στο πλαίσιο των σημερινών συγκυριών, τέτοιου είδους δυσκολίες πρέπει να θεωρηθούν ως ευκαιρίες για την Ευρώπη. Επαυξάνοντας τις μορφές επαφών μεταξύ των κρατών και των περιφερειών, αποκεντρώνοντας τους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων και άσκησης εξουσίας, η νεοσύστατη Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να παρέχει μια σημαντική υπηρεσία σε ολόκληρο τον κόσμο. Μπορεί να βοηθήσει να αντιληφθούμε πως η παρακμή της μονοδιάστατης και υπό αμφισβήτηση κυριαρχίας ανοίγει ένα τεράστιο πεδίο πειραματισμού και ανάπτυξης των σχέσεων αλληλεγγύης και συνεργασίας μεταξύ των λαών αλλά και των πολιτών.

Το κράτος σήμερα στον ευρωπαϊκό χώρο δεν μπορεί να θεωρηθεί ούτε ως εθνικό αλλά ούτε και ως υπερεθνικό. Και ο διφορούμενος αυτός χαρακτήρας της δομής του ευρωπαϊκού κράτους αντί να τείνει να εξαφανισθεί, αντίθετα, με την πάροδο του χρόνου διευρύνεται και περιπλέκεται.

Θεωρείται πρόκληση για τη σημερινή Ευρώπη η δημιουργία μιας πολιτικής οντότητας μετα-εθνικής ή υπερ-εθνικής, που θεμελιώθηκε με την πρόταση νέων οικονομικών δομών, ιδιαίτερα μάλιστα μετά τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Πάντως, η υπέρβαση του σχήματος «Κράτος-Έθνος» θεωρείται ακόμη ως μία δύσκολη προοπτική[8].

Υποσημειώσεις

1. Engel Chr. και Van Ginderachter, *Le pouvoir regional et local dans la Communaute europeenne*, Pedone, Paris, 1992
2. Carbayo J., *La competence et l'organisation des Communautes en matiere de developpement regional*, in Prieur M., *Europe des regions et Environnement*, P.U.F., Paris, 1989, σελ. 9 επ., Gadioux C. *Politique regionale et fonds structurels*, ibid., σελ. 67 επ. Gouguet J.J., *Europe des regions etr approche integree de developpement*, ibid., σελ. 7 επ.
3. Hesse J.J. (e.d.), *Local Government and Urban Affairs in International Perspective. Analyses of Twenty Western Industrialized Countries*, Nomos, Baden-Baden, 1991
4. Bernier I., *International Legal Aspects of Federalism*, Longmans, London, 1973; Hannum H., και Lillich R.B., *The Concept of Autonomy in International Law*, in *American Journal of International Law*, τομ. 74, 1980, σελ. 858-889, Heraud G., *Les principes du federalisme et la Federation europeenne*, Presses d' Europe, Paris, 1968
5. Βλ. Grigoriou P., *Les Consequences juridiques de la dissolution d' une Organisation Internationale*, These de doctorat, Strasbourg, 1989, σελ. 59-62

6. Γρηγορίου Π., Η μειονοτική πολιτική της κοινοτικής Ευρώπης, στο ΕΚΕΜ, Ζητήματα Μειονοτήτων στην Ευρώπη, Κείμενα Εργασίας, Αρ. 17, Οκτώβριος 1992, σελ. 63

** Το Civilitas.GR και ο «ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ» προτίθενται να απομακρύνουν το κείμενο αυτό από την Ιστοσελίδα τους, εάν η αναδημοσίευσή του προσβάλλει κεκτημένα πνευματικά ή εμπορικά δικαιώματα (info@civilitas.gr)*